

EL PAISATGE VEGETAL DE TORDERA

Joan Borrell i
Maribel Marín

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

Situat a la conca de la Baixa Tordera, el terme municipal de Tordera és un dels de més extensió de la província de Barcelona, 83 km². És l'últim poble del nord de la comarca del Maresme, a la qual pertany administrativament parlant. La ben coneguda bonança climatològica d'aquesta comarca, que li permet una bona explotació d'horta, no es dona en el nostre poble: el tipus de conreu difereix notòriament del dels pobles del Maresme. Tot un seguit de caràcters paisatgístics i climatològics l'apropen a bastament a la veïna comarca de La Selva.

Els 83 Km² del terme cavalquen sobre tres sistemes naturals: la Vall de la Tordera, el Massís del Montnegre i la Serra de Marina, configurant una heterogeneïtat de paisatges vegetals ben diferenciats els uns dels altres (Fig. 1).

EL PAISATGE VEGETAL I L'ACTIVITAT HUMANA

Biogeogràficament, Tordera entra plenament dins la regió mediterrània, aquella on conflueixen tot un seguit de factors que la fan adient perquè hi prosperi una vegetació perenne i escleròfila. Bé sigui en gran part comprès dins el Montnegre, hom hi troba sovint indicis del paisatge propi de l'Europa mitjana, com ho són la vintena de peus de faig (*Fagus sylvatica*) a la part més obaga de la carena, però les espècies centreeuropees no arriben a formar nuclis de prou entitat com per a poder afirmar que hi tenim ben representada la regió biogeogràfica eurosiberiana. La proximitat del mar, amb la seva acció estabilitzadora, no permet assolir cotes extremes de temperatura, cosa que amb una altitud insuficient no fa possible un clima clarament muntanyenc, com pot tenir la propera muntanya del Montseny.

Hom no pretén fer una descripció de fauna i flora dels diferents ambients que trobem en el terme, ja que això seria objecte d'un altre treball, més sí posar en evidència els forts lligams de la vida torderenca a l'entorn del bosc.

L'alzinar

Aquest és l'ambient que possiblement, sense la intervenció humana, cobriria pràcticament tota la zona considerada, on l'única excepció serien els aiguamolls de la vall i una franja més o menys ampla de bosc de ribera al costat del riu i dels torrents.

L'home va anar modificant el paisatge inicial, creant zones urbanes. A través de l'artigueig transformà boscos en camps de conreu i explotà el boscatge amb fins econòmics. Ens apareix així un mosaic de vegetació de fisonomia ben diferent de la inicial.

Actualment l'alzinar ocupa les zones més altes del terme i queda arrecerat a les parts obagues de les zones baixes.

FOTO: Roser Carperny

Alzinar

La importància econòmica de l'alzina és ben palesa. La llenya d'alzina és un combustible d'excel·lent qualitat. La seva fusta, de gran duresa, és emprada per a la confecció de mànecs per a eines del camp i altres usos. També era la primera matèria bàsica dels nostres carreters, el seu enginy i precisió transformava els trossos d'alzina en raigs i corbes que encaixaven en d'altres peces, com el botó, per a formar la resistent roda dels carros i carretes.

Un altre aprofitament, en altre temps molt important, és el carbó d'alzina. Els carboners, gent bosquera, eren autèntics tècnics avesats a transformar llenya en carbó: «d'una tona n'obtenien uns 250 Kg. de carbó», segons en Pep Carreter, vell carboner del poble. Així disminuïen pes, a fi de fer menys dificultós el transport, que es feia mitjançant els matxos d'abast pels camins de desembosc. El pes es reduïa, però no l'energia calorífica de la fusta, facilitant així el seu emmagatzematge.

Actualment aquest ambient, clarament en regressió en el terme, és utilitzat únicament per a l'extracció de llenya d'alzina com a combustible per a llars i calderes de calefacció.

Les suredes

Menció a part mereixen les resistents i abundants suredes que ocupen les parts més assolellades per dessota l'alzinar.

L'explotació del suro i la fabricació de taps tenia un

pes decisiu en l'economia del poble. A principis de segle unes vint famílies es dedicaven a la producció de taps de suro seguint els mètodes més arcaics. Es comprava el suro directament als propietaris del poble. Un cop a lloc, es classificava en diferents categories segons una normativa de gruix i textura, de les quals s'obtidrien diversos productes. Del pelagri, la primera capa extreta, se'n feien les serradures; dels trafins, el millor suro, un cop les planxes bullides i premsades i amb un artesanal maneig de ganivets i ganivetes, n'obtidrien carracs que més tard serien taps de xampany; de les plaques de suro de menys categoria, després de seguir el mateix tractament, s'aconseguien els taps corrents.

Evidentment això esdevingué una gran font de riquesa per al poble, i d'ací la gran relació amb d'altres pobles manufacturadors del suro, com Cassà o Calella de Palafrugell, o bé consumidors, en el cas dels pobles de l'Anoia i del Penedès.

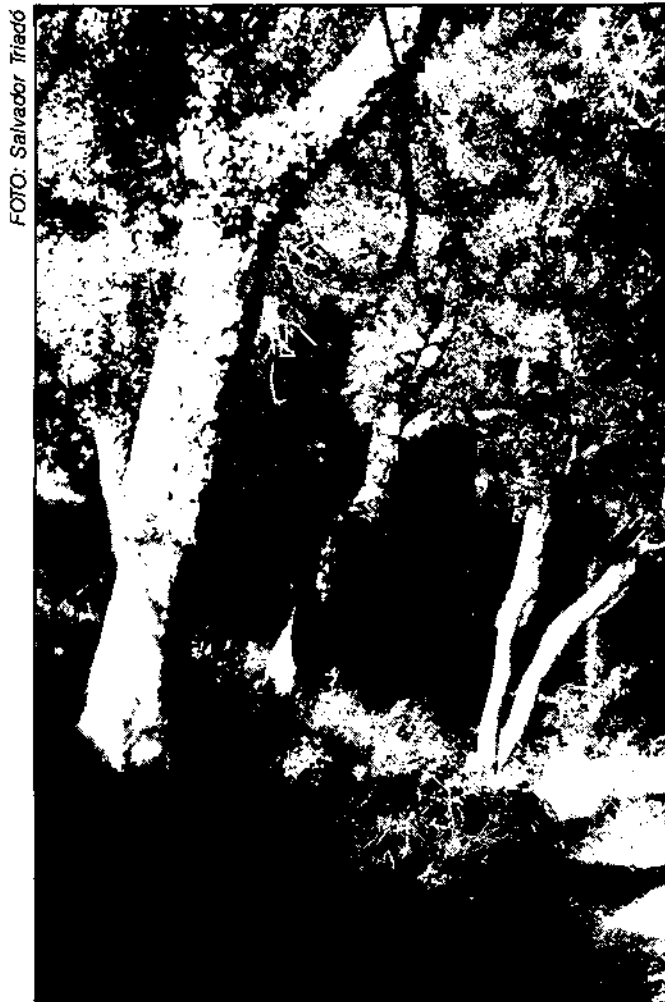
El suro, a més dels tapers i carradors, creà un ofici en el bosc, els peladors. Aquests s'encarregaven d'extreure de l'arbre la placa de suro. Era un ofici ben reconegut ja que implicava tenir bones «manetes» a fi de no ferir l'arbre.

L'aparició de nous materials, així com de màquines més sofisticades i de més alta producció, juntament amb la guerra civil, provocà una forta davallada d'aquest ofici.

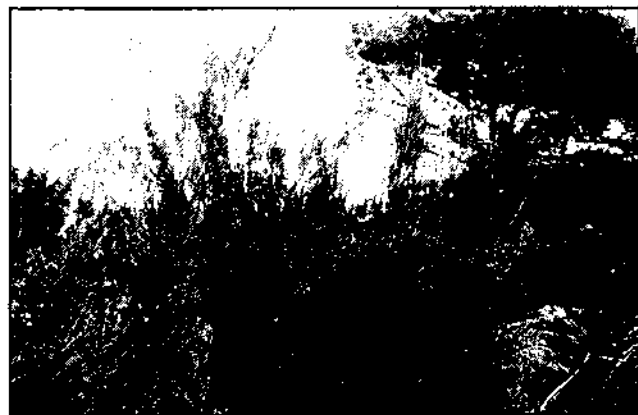
Enguany a Tordera no es fan taps de suro i, a més, són comptats els propietaris que pelen les sureres. Avui veiem impassiblement com sureres centenàries tenen un ordinari tractament de llenya, en un arbre del qual hom pot obtenir, de forma equilibrada, bells guanys. Malgrat això, aquest tipus de treball ha deixat una forta petja en el tarannà del poble. Tanmateix, el recent increment del preu del suro ha fet que alguns propietaris tornin a pelar.

El sotabosc: el bruc

En el sotabosc dels nostres alzinars i suredes, igual com en les brolles, hi prospera amb gran abundància el bruc boal, o bruc, i el bruc d'escombres; ambdós han estat molt utilitzats en el nostre poble.

Surera recentment pelada

Bruc

FOTO: Arxiu Secció de Ciències Naturals

La fabricació de les escombres de bruc (*Erica scoparia*) amb uns mètodes totalment artesanals, encara avui hi és present.

L'extracció de les soques de bruc (*Erica arborea*) fins fa pocs anys era una pràctica corrent. Les soques, després d'un tractament molt senzill que consistia en

enterrar-les amb força humitat, s'evitava que s'esberlessin fins que es tallaven en forma de carracs. Un cop així s'enviaven a països europeus, éssent França el consumidor per excel·lència. Els carracs de les soques de bruc eren la primera matèria de les cotitzades piques de bruc. Actualment, encara que a més petita escala, s'extreuen soques en els nostres boscos.

A part dels aprofitaments, les qualitats piròfites d'aquest arbust són arreu ben conegudes, essent l'element de més utilització per a encenalls. La construcció en el bosc de feixines de bruc és una pràctica molt habitual.

Pinedes i brolles

Les pinedes i brolles ocupen un espai considerable dins el conjunt del bosc actual. Es troben en aquells indrets més assolellats de les carenes i vessants sud. Cal esmentar que en aquesta zona és molt més abundant el pi pinyoner (*Pinus pinea*) que el pi blanc (*Pinus halepensis*).

Les utilitzacions del pi en el nostre poble, Tordera, es redueixen a la recol·lecció de les pinyes a fi d'aconseguir pinyons i pinyoques. Actualment aquest fet és molt comú, no sols per a la gent del país sinó com a un dels recursos econòmics per a persones que es troben en l'atur. La construcció de caixes per a fruita i també de palets per a la protecció d'un gran nombre d'electrodomèstics i d'altres materials, és l'aprofitament més comú de la fusta del pi.

FOTO: Arxiu Secció de Ciències Naturals

Pineda

Pexades

Ocupant les zones obagues i altes del terme hi trobem els castanyers, que per la forma del conreu reben el nom de pexades. Els indrets on es troben abans havien estat alzinars muntanyencs o bé rouredes que, per finalitats econòmiques en el ram de la construcció de vai-

Pexada de castanyer

FOTO: Roser Campeny

xells a les antigues drassanes dels pobles costaners del Maresme, van sofrir una forta explotació fins a desaparèixer i ser substituïts pel castanyer. Aquest és un arbre que sembla originari d'orient i que es va adaptar molt bé a les nostres terres.

A Tordera la fusta de castanyer és la primera matèria bàsica del nostre boter, que mitjançant mètodes arcaics, i utilitzant ribots, garlopes, gafes i altres estris, construeix les preuades i resistents bótes de castanyer.

BIBLIOGRAFIA

- CORTADA REUS, F. 1950. *Geografia Econòmica de Catalunya*. Barcelona: Arimany.
 MEDIR, Ramiro. 1946. *Historia del gremio corchero*. Edit. Alhambra.